

УДК 323.2:316.77:324

DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2025.63.45>

ЕВОЛЮЦІЯ ПОЛІТИЧНОЇ УЧАСТІ В УКРАЇНІ: ІНСТИТУЦІЙНІ ЗМІНИ ТА ЕЛЕКТОРАЛЬНА ПОВЕДІНКА

Олексій Скороход

*Донецький національний університет імені Василя Стуса,
факультет інформаційних та прикладних технологій,
кафедра політології та державного управління
вул. 600-річчя, 21, 21027, м. Вінниця, Україна
<https://orcid.org/0009-0001-0001-2568>*

У статті досліджено сутність політичної участі та її основні форми. Взявши за основу класифікацію форм політичної участі Я. Теорела, проаналізовано трансформацію політичної активності в Україні протягом періоду незалежності. Виділено ключові виміри участі: участь у виборчому процесі, активність у громадських організаціях, об'єднаннях і рухах, протестну активність, практики віртуальної політичної участі та формування культури скасування (кенселінг).

Результати дослідження демонструють, що участь у виборчому процесі характеризується стійкою тенденцією до зниження явки як на президентських, так і на парламентських виборах, що зумовлено низкою чинників (низький рівень довіри до політичних інституцій, наявність патерналістських установок у суспільстві, а також недооцінка значення особистого голосу у формуванні політичного порядку денного). Водночас активність у громадських організаціях / об'єднаннях / рухах набирає вагомості, виконуючи функції адвокації, громадського моніторингу та контролю за діяльністю органів влади. Протестна активність залишається одним із найрезультативніших механізмів впливу на політичні рішення, тоді як віртуальна участь у соціальних мережах є ефективним інструментом привернення уваги, швидкого реагування та координації дій громадян у відповідь на суспільно значущі події. Культура кенселінгу демонструє зростання популярності й ефективності у вирішенні соціально значущих питань, проте її вплив на формування політичних рішень залишається обмеженим.

Дослідження свідчить, що у відповідь на неефективність інституційних каналів впливу відбувається зростання ролі інтерактивних і мережових практик, що передбачають використання цифрових та неінституційних механізмів впливу. Такі форми політичної участі здатні сприяти розвитку громадянського контролю, самоорганізації суспільства та більш динамічному залученню громадян до формування політичного порядку денного.

Ключові слова: політична участь, громадянська активність, політичний процес, цифрові технології, соціальні мережі, кенселінг.

Вступ. Політична участь є одним із ключових показників демократичної зрілості суспільства, адже саме через залучення громадян до процесів ухвалення рішень формується легітимність політичної влади, а також забезпечується ефективна взаємодія між державою та суспільством. В Україні процес еволюції політичної участі має складний і багатовимірний характер, що зумовлено як історичними обставинами становлення державності, так і постійними інституційними змінами, реформуванням виборчої системи, розвитком громадянського суспільства та цифрових технологій.

Актуальність теми дослідження випливає з необхідності вивчення нових форм суспільно-політичної активності громадян, що впливає з прагнення віднайти ефективні канали впливу на суспільно-політичні події та процес ухвалення політичних рішень,

з огляду на кризу традиційних форм участі (зниження явки на виборах, недовіра до політичних інституцій). Сучасна політична участь в Україні демонструє водночас ознаки еволюції та нестабільності: спостерігається підвищення рівня громадської активності, зростає роль електронних форм взаємодії, однак рівень електоральної явки та довіри до інституцій демонструє стабільне зниження. Дослідження трансформації політичної участі, вивчення взаємозв'язку між інституційними змінами та електоральною поведінкою громадян дає змогу не лише глибше осягнути характер сучасних політичних явищ, а й окреслити напрями зміцнення демократичного залучення громадян у динамічних умовах суспільного розвитку.

Мета статті – дослідити еволюцію політичної участі в Україні в контексті інституційних змін і динаміки електоральної поведінки громадян.

Завдання – окреслити сутність політичної участі та її основні форми; визначити динаміку електоральної поведінки українських виборців у різні періоди; дослідити форми політичної участі, характерні для українського суспільства, та їх видозміну в умовах цифровізації.

Політична участь є одним з важливих маркерів демократичного суспільства та легітимності влади. За визначенням Р. Мертона, участь громадян у суспільно-політичному житті є одним з функціональних показників ефективної політичної системи, що забезпечує демократичні процеси [11, р. 126]. За С. Ліпсетом, до ключових характеристик ефективної демократичної держави належить забезпечення широкого доступу різним суспільним групам до процесу ухвалення рішень [10, р. 216–218].

У широкому розумінні політична участь визначається як дії громадян, спрямовані на вплив на політичні рішення як у традиційних, так і в новітніх, умовно «неконвенційних», формах прояву. Природа залучення людей до суспільно-політичного життя та процесу ухвалення політичних рішень цікавила ще філософів античних часів, проте оформлення у наукову категорію відбулось лише в 50-х рр. ХХ ст. За цей період осмислення сутності політичної участі еволюціонувало від участі «обраних» до «залучення всіх». Якщо в античній та середньовічній філософській думці право на участь залишали лише «за тими, хто володіє знаннями та добродесністю» (Арістотель, Платон), на початку оформлення наукової категорії політична участь обмежувалася «прямими чи опосередкованими діями, спрямованими на вплив і вибір урядовців та/або їхні дії» (С. Верба, Н. Най), то вже сучасники (П. Норріс, Я. ван Дет, С. Коулмен, Дж. Блюмер) переосмислюють політичну участь значно розширюючи її межі до «будь-яких дій громадян з політичної метою, спрямованих на вплив або підтримку політичних процесів».

Також значно розширився перелік форм політичної участі – від обмежених (традиційних, інституційних) участю у виборах до нетрадиційних / неформальних форм у зв'язку з розширенням меж «політичного» (К. Пейтман), використовуваних інструментів (поява цифрових технологій) (Я. ван Дет) та збільшенням адресатів політичного запиту громадян (П. Норріс).

У межах дослідження звернемося до типології політичної участі, запропонованої Я. Теореллом. Він пропонує охоплювати широкий спектр форм політичної участі й розподіляє її на п'ять вимірів: 1) традиційний – участь у виборах; 2) вимір «споживацької участі» – вплив громадян на політичний процес через певну економічну поведінку, яка проявляється в здійсненні пожертв на благодійні чи політичні цілі, як ознака прихильності, бойкотування товарів як ознака протесту, підписання петицій як інструмент суспільного запиту; 3) участі в діяльності політичних партій; 4) протестна участь, у різних формах суспільної мобілізації для публічної демонстрації несхвалення політичними діями / рішеннями; 5) контактна активність (наявність політичного діалогу, зокрема, з використанням сучасних технологій) [12, р. 343].

Отже, політична участь є основою демократії, що дає змогу громадянам брати активну участь у політичних процесах, виражати свої інтереси та впливати на рішення влади.

Пропонуємо розглянути, як змінювався рівень та характер політичної участі в Україні протягом періоду незалежності. Після розпаду СРСР українська держава й громадянське суспільство формувалися в умовах глибокої соціально-економічної кризи, політичної нестабільності та невизначеності майбутнього, Політична участь зазнала значних трансформацій, відображаючи зміну політичного режиму, розвиток громадянського суспільства і вплив зовнішніх чинників, а тому характеризується низкою специфічних особливостей, що зумовлені як історичними чинниками, так і сучасними трансформаційними процесами.

Пропонуємо почати з огляду традиційного прояву політичної активності – участі у виборах.

Діаграма 1

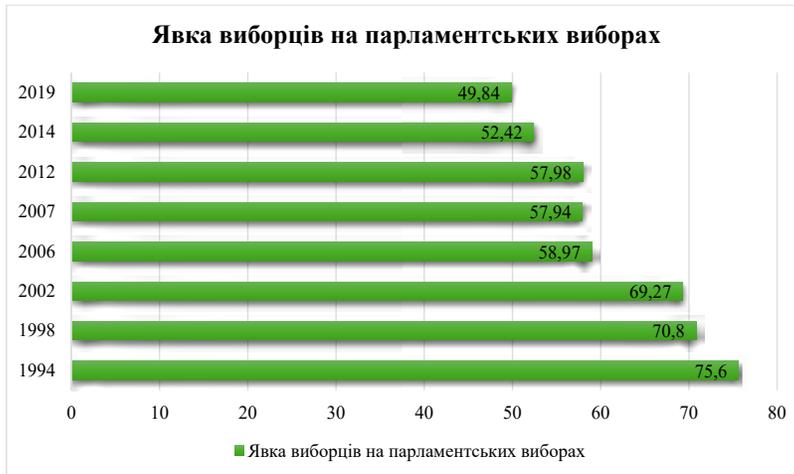
Джерело: складено згідно з даними на [5]

На діаграмі 1 представлені результати других турів (окрім 2004 (3-й тур) та 2014 рр. (1-й тур)) президентських виборів протягом періоду незалежності. Аналіз даних свідчить про наявність тенденції до зниження явки, хоч і присутнє ситуативне збільшення в період масштабних політичних криз (Помаранчева революція 2004 р. – результат боротьби суспільства за право на чесний, прозорий та справедливий виборчий процес; 2019 р. – відповідь суспільства на невідповідність очікувань після Революції гідності та початку військової агресії РФ у 2014 р.). Важливо зазначити, що збільшення явки у 2019 р. відбулося завдяки залученню до голосування значної кількості молоді, яка була обрана як головна цільова аудиторія В. Зеленського, та вдалого використання сучасних цифрових рішень. Також як певний протест громадян, оцінки політичної діяльності П. Порошенка та встановленої ним системи владних відносин.

На діаграмі 2 представлені результати парламентських виборів протягом періоду незалежності. Аналіз даних свідчить про наявність стійкої тенденції до зниження явки, що зумовлюється низкою взаємопов'язаних чинників. По-перше, виборці часто не бачать

появи нових політичних лідерів чи сил, здатних запропонувати альтернативу ustalеним практикам, що знижує мотивацію брати участь у голосуванні.

Діаграма 2

Джерело: складено згідно з даними на [5]

По-друге, асоціювання політичного об'єднання переважно з окремими лідерами, а не програмними ідеями чи командною роботою, посилює скепсис щодо реальної здатності політичної сили забезпечити зміни. По-третє, стійкий дефіцит довіри до парламентської інституції загалом – як через історично накопичену критику її ефективності, так і через періодичні політичні кризи – додатково знижує зацікавленість громадян у виборчому процесі. У результаті парламентські вибори часто сприймають як менш значущі або менш впливові на повсякденне життя, що прямо відображається в рівні явки.

Зіставивши наявні дані про явку виборців на президентських та парламентських виборах, можна зробити висновок, що президентські вибори характеризуються вищою явкою виборців. Така ознака свідчить про збереження з радянського минулого патерналістських тенденцій, бажання мати «лідера», що візьме на себе відповідальність за вирішення проблем виборців, забезпечення добробуту та ухвалення ключових рішень, а також недостатньої готовності людей діяти самостійно. Водночас президентські вибори, як правило, вирізняються вищим рівнем конкуренції та персоналізації, що робить їх емоційно насиченими, динамічними та більш зрозумілими для широкого загалу. Унаслідок цього президентські кампанії привертають підвищену увагу виборців, формуючи відчуття значущості особистого вибору та стимулюючи активнішу участь громадян у голосуванні.

Ще один чинник ускладненого формування стабільної електоральної поведінки та послаблення політичної довіри – часта зміна виборчих систем (від мажоритарної до змішаної, а потім до пропорційної з відкритими списками). Кожна зміна супроводжувалася переосмисленням ролі громадян у політичному процесі та впливала на характер їх участі. Наприклад, запровадження відкритих списків розширило можливості виборців щодо персоналізованого вибору, але водночас підвищило політичну конкуренцію та фрагментувало партійну систему [6, с. 82].

Значимо, що, окрім зниження довіри до інститутів влади та зростання апатії громадян до політичних процесів (зневіра у важливості власного впливу, відсутність гідного кандидата), падіння явки на виборах пов'язане з окупацією частини території держави; значною кількістю внутрішньо переміщених громадян, які не мали змоги або інструментів (відсутність чіткої інструкції від держави) реалізувати право голосу; побоюванням щодо мобілізації молодих людей.

Наступним пропонуємо проаналізувати політичну активність громадян у вимірі громадських організацій / об'єднань / рухів. Важливу роль відіграють також інституції громадянського суспільства, які формують нові канали політичної участі поза межами виборчого процесу. З моменту проголошення незалежності розпочалась активна робота із забезпечення нормативно-правового підґрунтя діяльності громадянського сектору, стрімко зростала кількість зареєстрованих громадських організацій / об'єднань (1991 р. – близько 300, 2000 р. – понад 27 тис., 2015 р. – близько 75 тис. [8, с. 15–17], 2025 р. – понад 105 тис.), розширювався спектр напрямів їх діяльності, відбувалося набуття організаціями суб'єктності, демократизації та сутнісного змісту. Після 2014 року значно активізувалися громадські ініціативи, антикорупційні рухи, волонтерські мережі, що стали інструментом мобілізації громадян, формування публічної політики, обстоювання інтересів різних соціальних груп, контролю за діяльністю влади. Тобто до 2014 р. громадські об'єднання переважно формувалися за професійною діяльністю, охоплювали спортивні та культурно-освітні сфери, а після подій Революції гідності та з початком військової агресії рф стали переважати громадські ініціативи й самоорганізовані рухи, що не пов'язані з політичними силами та мобілізуються ситуативно для реагування на суспільно важливі проблеми – від нападів на активістів до екологічних протестів чи боротьби з корупцією; громадські організації волонтерського чи благодійного характеру, зосереджені на підтримці військових і постраждалих від війни громадян, зокрема ВПО та сімей військових; організації ветеранів та учасників бойових дій, які забезпечують правовий захист, соціальну підтримку, адаптацію і реабілітацію [4, с. 34]. Так, ці інституції розширюють простір політичної участі та сприяють підвищенню її сталості й ефективності.

Активізація залученості громадян сприяє зростанню ролі та впливовості громадських організацій у питанні формування політичного порядку денного, які доволі часто стають інструментом залучення медіа до висвітлення проблемних питань, апеляції до міжнародних організацій, організації публічних обговорень, а також моніторинг та контроль за виборчим процесом і включення представників громадського сектору до органів влади. Це свідчить про зростання усвідомлення громадськістю власної відповідальності за ухвалення політичних рішень й успішність модернізаційних трансформацій.

Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій також сприяє подальшій позитивній трансформації та підвищенню ефективності діяльності громадських організацій: активніша взаємодія, можливість швидкого інформування, безбар'єрна комунікація, мережеві ініціативи, самоорганізовані групи, спрощення реєстрації тощо [7, с. 161].

Слід підкреслити й певні негативні тенденції в розвитку громадських організацій: частина з них залучається до виборчих кампаній, зокрема через створення «спойлерних» проєктів або ініціатив «знизу», спрямованих на реалізацію особистих політичних амбіцій. Поширеною є діяльність «кишенькових» організацій, які імітують громадську підтримку рішень влади в обмін на ресурсні преференції. Окремі об'єднання беруть участь у спостереженні за виборами, інколи використовуючи «силові» методи тиску. Така практика є фактором зниження довіри до громадського сектору й може стати чинником зменшення підтримки суспільно корисних ініціатив [9, с. 169].

Звертаючись до класифікації Я. Теорелла, наступною формою політичної участі запропоновано дослідити протестну участь. В українському суспільстві протягом тривалого часу спостерігався дефіцит ефективної комунікації між владою і громадянами, що сприяло формуванню стійкої практики звернення до протестних форм активності. У таких умовах самоорганізована мобілізація, громадські акції та інші форми вуличного протесту стали не лише способом висловлення суспільного невдоволення, а й важливим механізмом впливу на політичні рішення.

Протестні акції спостерігаються протягом усього періоду незалежності. У 90-х рр. масові протести / страйки шахтарів як реакція на загострення соціально-економічної ситуації в країні, у 2001 р. акція «Україна без Кучми» як реакція на вбивство журналіста Г. Гонгадзе (а в його обличчі тиск на незалежні медіа, а отже, придушення права на свободу вираження думки), у 2010–2011 р. протести проти призначення міністром освіти України Д. Табачника (з огляду на його антиукраїнські позиції), Закону «Про вищу освіту», у якому значно звужувалися студентські права, затвердження «Харківських угод», які збільшували термін перебування чорноморського флоту РФ на території Автономної Республіки Крим в обмін на зменшені ціни на газ, протести проти ухвалення нового Податкового кодексу, у 2019 р. протести проти проведення телемосту «Надо поговорить» з російським телеканалом «Россия 1», студентський протест проти поновлення на посаді професора Київського національного університету ім. Т. Г. Шевченка колишнього заступника голови Адміністрації президента Януковича А. Портнова та інші.

Найбільш вагомими та масовими для українського суспільства є Помаранчева революція і Революція гідності. Кожен із цих протестів відображає глибинні зміни ціннісних орієнтацій українського суспільства, визначає траєкторію розвитку української держави, а також є показником якісного зростання культури громадянської участі в Україні.

З початку повномасштабного вторгнення є законодавче обмеження на проведення масових зібрань, проте між суспільством і владою неформально укладено «суспільний договір» як ознака об'єднання в спільній боротьбі перед загрозою втрати державності. Певне порушення цього «договору» владою відбулось унаслідок ухвалення закону, який обмежував діяльність антикорупційних органів НАБУ та САП, що викликало обурення громадськості й перші за час повномасштабного вторгнення протестні акції по всій Україні.

Варто відзначити, що не завжди протестна акція мала позитивний результат, проте протест поступово перетворився на альтернативний інструмент громадського контролю й важіль, який дає змогу громадянам коригувати дії влади в ситуаціях, коли традиційні канали взаємодії – консультації, звернення, інституційні механізми участі – не працюють належним чином або ігноруються.

Протестний рух в Україні має певні особливості: низова ініціатива, тобто завдяки самоорганізації громадян, з якої випливає така особливість, як деперсоніфікація (тобто небажання громадян залучатися підтримкою будь-яких політичних сил), залучення громадян відбувається з використанням цифрових технологій, особливо соціальних мереж, виконує роль платформи для переходу стихійних об'єднань у повноцінні громадянські інституції (наприклад, ініціатива «Євромайдан СОС», рух «Самооборона Майдану» тощо) [9, с. 157].

Ураховуючи сучасні тенденції, розвиток та стрімке поширення інформаційно-комунікаційних технологій, в українському суспільстві на новий рівень виводяться форми цифрової політичної участі.

Соціальні мережі, перетворившись на домінуючий канал комунікації, відіграють роль потужного мобілізаційного інструменту, що здатний консолідувати суспільство та

формувані нові форми політичної взаємодії. Їх популярність створює розширені можливості впливу на політичні процеси, особливо для молодого покоління, яке активно використовує цифрові платформи для публічного висловлення позиції, критики, об'єднання та ініціювання колективних дій.

Соціальні мережі фактично створюють альтернативний простір політичної участі, де функції традиційного «майдану» реалізуються у формі репостів, коментарів, інформаційних кампаній, онлайн-акцій та флешмобів. Вони формують інформаційну картину подій, забезпечують швидке поширення відомостей про надзвичайні ситуації, сприяють виявленню правопорушень, публічному моніторингу та контролю за діями влади й ухваленню політичних рішень, ба навіть стають джерелом даних для правоохоронних органів. Швидко поширення матеріалу з критикою здатне ініціювати суспільний тиск на політичних акторів і впливати на ухвалення рішень.

Показовими є приклади, що демонструють ефективність цифрової політичної участі: у питанні налагодження політичного діалогу соціальні мережі надають громадянам можливість більш доступної та оперативної комунікації з владою; формування суспільного запиту, суспільного тиску та адвокації суспільно важливих тем відбувається за допомогою електронних петицій, публічних обговорень та коментування, флешмобів і вірусного поширення інформації (вартим уваги є кейс з онлайн-казино, коли петиція набрала необхідну кількість голосів менш ніж на добу, а суспільних резонанс змусив владу реагувати, у результаті чого прийнято низку позитивних змін щодо обмеження їх рекламування та роботи гральних платформ); інструмент мобілізації – практика самоорганізації до протестної участі, самоорганізація громадян у питанні надання допомоги постраждалим, численні ініціативи зі збору коштів; інструмент моніторингу й контролю (соціальні мережі є відкритим простором для збору даних при проведенні розслідувань, аналізі діяльності політичних діячів, верифікації інформації тощо).

Доволі нова для України форма реалізації політичної участі, прояву політичної позиції – практика кенселінгу («культура скасування»), яка активізувалася з початком повномасштабного вторгнення в Україні. До 2022 року прикладом застосування цієї практики можна назвати акцію «Не купуй російське!», яка мала на меті не лише підтримати український продукт, а й припинити фінансувати державу-агресора. У межах акції активісти руху влаштували різноманітні флешмоби, просвітницько-агітаційні компанії, формували списки бойкотованих товарів, закликали до органів влади маркували на ціннику країну походження товару (цей запит реалізовано владою) [3].

Із 2022 р. «культура скасування» стала значно поширенішою і спочатку знову ж таки стосувалася кампаній, організацій, осіб, які співпрацюють з російськими компаніями чи є якимось дотичними до РФ, створюють колаборації з відомими особами, які підтримують / підтримували зв'язки з РФ або робили неоднозначні заяви щодо окупації українських територій, української мови, не засуджували напад РФ або взагалі не визначилися зі своєю позицією щодо російсько-української війни тощо. У подальшому такі практики почали використовувати як інструмент тиску / висловлення негативної реакції на дії кампаній, організацій, відомих осіб у питаннях корупції, ухвалення політичних рішень, насилля (сексуальне, фізичне, психологічне), расових чи гендерних дискримінацій тощо. Доцільно наголосити, що саме суспільна реакція засудження й неприйняття повномасштабного нападу РФ на Україну по всьому світу сприяла активному виходу з російського ринку таких відомих кампаній, як Siemens, McDonald's, Shell, IKEA і багато інших. Щодо українського простору, то як приклад можна назвати інформкампанії із закликом не співпрацювати з блогерами А. Алхім, О. Волошином за їхні неоднозначні заяви щодо вторгнення,

спілкування російською в публічному просторі, реклами онлайн-казино тощо, популярних раніше артистів О. Винника, В. Яму, за їх виїзд з країни і відсутність чіткої підтримки української держави, як результат падіння їхньої популярності.

Ефективності та результативності практиці кенселінгу сприяє розвиток та поширення інформаційно-комунікаційних технологій, особливо соціальних мереж. Соціальні мережі можуть виконувати роль неформального механізму правосуддя, коли публічне осудження певної особи за неприйнятну поведінку спричиняє соціальні та професійні наслідки. Громадська реакція здатна притягнути до відповідальності тих, хто порушує моральні, етичні чи соціальні норми, під тиском суспільства відомі особистості можуть втратити популярність / роботу / замовлення, особливо в умовах, коли офіційні інституції або законодавчі механізми не спрацьовують. З яскравих прикладів скандал з популярним українським актором К. Темляком, який поширився буквально протягом доби з моменту публікації в мережі Instagram допису від його колишньої дівчини зі звинуваченням його в домашньому насильстві. Як результат, бренд одягу German apparel, YouTube-проект «Ебаут» заявили про припинення співпраці, артисти Jerry Heil та YARMAK вимушені видалити з мережі кліп із цим актором у головній ролі й знімати новий, актор відмовився від премії «Золота Дзига». У подальшому справою займаються правоохоронні органи [1].

Корупційний скандал, пов'язаний з одним із власників «Квартал 95» Т. Міндичем, став чинником відмови низки артистів від співпраці з колективом: хор «Гомін», співачки KOŁA та Dorofoeva вже публічно (на офіційних сторінках власних соцмереж) повідомили, що не братимуть участі в запланованих 6–7 грудня концертах «Кварталу 95» у Києві, в подальшому колектив змінив рекламну афішу, прибравши згадки про всіх артистів, чий виступ планувався на їхніх концертах. Потрібно врахувати, що цей колектив неодноразово засуджували за виконання номерів, які неоднозначно сприймалися суспільством (насмішки зі спроб переходу на українську мову, представників ТЦК, Голодомору, Томосу тощо) і за які приносили публічні вибачення. Проте до корупційного скандалу це не впливало на їхню співпрацю з артистами та популярність [2].

Щодо застосування цієї практики в політичному полі, то на сьогодні варто відзначити певну ефективність такого інструменту, але все залежить від рівня впливовості особи, до якої застосована ця практика. Наприклад, суспільний резонанс призвів до звільнення суддів Б. Львова, П. Вовка, В. Князева, заступника голови комітету національної безпеки ВРУ М. Безуглої, але жодного результату щодо постатей зі значним негативним рейтингом у суспільстві А. Єрмака, О. Сирського, О. Татарова тощо. Так, кенселінг станом на зараз здебільшого є індикатором суспільних настроїв, ніж дієвим інструментом політичного впливу.

Також слід підкреслити можливі негативні наслідки використання практики кенселінгу: ризики надмірного тиску на окремих осіб, формування групових упереджень та обмеження свободи висловлювання.

Висновки. Трансформація політичної участі в Україні відбувається в умовах соціально-політичних криз, нестабільності політичних інститутів, високого рівня недовіри до державних інституцій, проте з високим рівнем суспільної самоорганізації в разі загрози ціннісним орієнтирам громадян. Попри формальні інституційні зміни, включно з реформами виборчого законодавства та розширенням інструментів громадянського контролю, політична довіра населення не зростає, що знижує мотивацію до традиційних форм політичної участі, насамперед до участі у виборах.

Водночас відбувається формування альтернативних каналів комунікації суспільства з владою завдяки дедалі більшій ролі громадських організацій як інструменту адвокації суспільно значущих рішень, представлення інтересів окремих груп, здійснення громадського моніторингу та контролю за діяльністю органів державної влади.

Аналіз масових протестних акцій засвідчує ситуативність суспільної мобілізації, залежність від соціально-економічних умов та тенденцію до радикалізації протестів як відповідь на неефективність інституційних каналів впливу й відсутність системних змін у політичній системі, що здебільшого обмежуються зміною політичних груп.

У цих умовах традиційні, інституційно закріплені форми участі поступово втрачають свою привабливість, натомість зростає роль інтерактивних та мережевих практик. Соціальні медіа, електронні інструменти участі та віртуальні форми участі створюють альтернативні канали впливу на владу, які відповідають потребам суспільства в швидкому, доступному та безбар'єрному політичному залученні. У цьому контексті культура скасування постає як специфічна форма мережевої взаємодії, що може бути результативною у вирішенні соціально чутливих питань, зокрема, щодо справедливості, етики та відповідальності публічних осіб. Так, подальший розвиток політичної участі в Україні, імовірно, відбуватиметься в напрямі посилення цифрових та неінституційних механізмів впливу, що здатні компенсувати обмежену ефективність традиційних форм і забезпечити новий рівень громадянського контролю й самоорганізації.

Список використаної літератури

1. Актора Костянтина Темляка звинуватили у домашньому насильстві та розбещенні неповнолітньої дівчини. URL: <https://suspilne.media/1086861-aktora-kostantina-templaka-zvinuvatili-u-domasnomu-nasilstvi-ta-rozbesenni-malolitnoi-divcini/>
2. Бойкот «Кварталу 95». Дорофеева, KOLA і Гомін скасували виступи на новорічному концерті. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/c5y0n4ny2yeo>
3. Від яких російських товарів українці не змогли відмовитися. URL: <https://www.dw.com/uk/від-яких-російських-товарів-українці-не-змогли-відмовитися/a-19530348>
4. Громадянське суспільство України: сучасні практики та виклики розвитку: аналіт. доповідь. URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/17-civik-2018/rubrik_spryiannia/analit_zvit_2018.pdf
5. Демографія, економіка, електоральна географія України. URL: <https://datatowel.in.ua/elections/parliamentary2014>
6. Прокопенко Ю. С. Еволюція виборчих систем і їх вплив на партійно-політичну структуру в сучасних демократіях. *Політикус* : наук. журнал. 2024. № 6. С. 82–86. URL: <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/21782/1/15.pdf>
7. Розвиток та цифровізація громадських організацій в Україні / Рудакова С. Г. та ін. Галицький економічний вісник, Тернопіль. 2024. Том 90. № 5. С. 158–163, URL: https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/47556/2/GEJ_2024v90n5_Rudakova_S-Development_and_digitalization_158-163.pdf
8. Стан розвитку громадянського суспільства в Україні: шлях протягом 30-ти років та ключові аспекти 2021 року : аналіт. доп. Київ : НІСД, 2021. 112 с. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2021-12/block_grom_susp.pdf
9. Тіт О. Г. Політичний проект як інституційна форма громадянського активізму в сучасній Україні : дис... канд. політ. наук / Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, 2019
10. Lipset S. Political Man. The social bases of Politics. New York. 1960. 433 p. URL: <https://dn720501.ca.archive.org/0/items/politicalmansoci00inlips/politicalmansoci00inlips.pdf>
11. Merton R. Social Theory and Social Structure. Manifest and latent functions toward the codification of functional analysis in sociology functional analysis. New York. 1968. 703 p. https://www.academia.edu/44911849/SOCIAL_THEORY_AND_SOCIAL_STRUCTURE_Robert_K_Merton

12. Teorell J., Torcal M. Political participation. Mapping the terrain / Citizenship and Involvement in European Democracies: A Comparative Analysis: Routledge, 2007. p. 334–357. URL: https://www.researchgate.net/publication/281591279_Political_participation_Mapping_the_terrain

EVOLUTION OF POLITICAL PARTICIPATION IN UKRAINE: INSTITUTIONAL TRANSFORMATIONS AND ELECTORAL BEHAVIOUR

Oleksii Skorokhod

*Vasyl' Stus Donetsk National University, Faculty of Information and Applied Technologies,
Department of Political Science and Public Administration
600-richchia Street, 21, 21027, Vinnytsia, Ukraine
<https://orcid.org/0009-0001-0001-2568>*

This article examines the concept of political participation and its principal forms. Drawing on Jan Teorell's classification of political participation, it analyses the transformation of political activism in Ukraine throughout the period of independence. The study identifies key dimensions of participation, including involvement in electoral processes, engagement in civil society organizations, associations and movements, protest activity, practices of virtual political participation, and the emergence of cancel culture as a form of sociopolitical influence.

The findings demonstrate that voter participation in both presidential and parliamentary elections has been characterized by a persistent downward trend, driven by several interrelated factors: low levels of trust in political institutions, the prevalence of paternalistic attitudes within society, and the underestimation of the significance of an individual vote in shaping the political agenda. At the same time, engagement within civil society organizations and movements has gained prominence, providing mechanisms for advocacy, public monitoring, and oversight of governmental activity. Protest mobilization remains one of the most effective channels for influencing political decisions, while virtual participation in social media serves as a powerful instrument for attracting public attention, enabling rapid response, and coordinating collective action in relation to socially significant events. The growing popularity and effectiveness of cancel culture illustrates its capacity to address socially sensitive issues, although its direct impact on political decision-making remains limited.

The study suggests that, in response to the inefficiency of institutional channels of influence, interactive and network-based practices – relying on digital and non-institutional mechanisms – are becoming increasingly important. Such forms of political participation facilitate the development of civic oversight and societal self-organization and enable more dynamic citizen involvement in shaping the political agenda.

Key words: political participation, civic engagement, political process, digital technologies, social media, cancel culture.

Дата першого надходження рукопису до видання: 19.11.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 16.12.2025

Дата публікації: 30.12.2025